
Anmeldelser

Emmanuel Lévinas

Arne Johan Vetlesen (red.): *Nærhetsetikk*. Oslo: Ad Notam, 1996.

Hans Kolstad, Hall Bjørnstad, Asbjørn Aarnes (red.): *I sporet av det uendelige. En debattbok om Emmanuel Levinas*. Oslo: Aschehoug, 1995.

Emmanuel Lévinas: *Totalitet og uendelighed. Et essay om exterioriteten*. København: Hans Reitzels forlag, 1996; på dansk ved Manni Crone.

*

Den store interesse verden over for Lévinas' filosofi i 1980'erne og 90'erne må ses inden for rammerne, som udgøres af den etiske interesse, på den ene side, og den relativt videnskabsforskrækkede holdning, på den anden. Den må også ses i et filosofihistorisk perspektiv. Fra en hed debat om Heideggers nazisme over dekonstruktivistiske læsninger af selvsikre metafysikere, over ikke-identiske æstetikker til det moralske – kommunitære – subjekts genopstandelse fremtræder en fælles modstander: den simplistiske idé om et selvberørende jeg med et forhold til en objektiv verden, et forhold, der tænkes i erkendelsesteoretiske termer. Det er det billede, som blev kendt i moderne filosofi fra 1600-tallet, og som Lévinas vil overvinde.

I dette virvar, hvor opbrudsstemning blander sig med forhåbninger, er Lévinas' filosofi markant. Lévinas lærer sine læsere at

orientere sig. For et af hans forehavender er netop at komme bag om dette jeg eller subjekt – "det Samme" – idet han udforsker den etiske sammenhæng – det Sammes forhold til det Andet, dvs. jeg'ets til du'et – som et metafysisk forhold, der er konstitutivt for 'selv' og 'verden'. Når man samtidig i Lévinas har en filosof, der gennemfører sit konstitutionsprojekt så stædigt som nogen Husserl, konsekvent fremlægger 'omvendte' heideggerianske indsigter og overvinder fundamentalontologiens værens-besættelse, genfremstiller en inderlighed – et selv, et subjekt – inden for en eskatologisk kontekst og i et strikte fænomenologisk (og dermed erfaringsbaseret) sprog, ja, så finder vi hos Lévinas et løfte om et helt andet synspunkt på de stridende strømninger i vor tid, uden for dem, så at sige. Det bliver muligt at iagttage Heideggers nazisme som den nærmest strikte følge af freiburgenserens hedenske og uetiske tænkning, vi kan se det ikke-identiske som noget, der unddrager sig det kvælende almenbegreb. Og meget andet, hvis man vil.

Lévinas' tænkning udgør en særlig mood i senmoderniteten, en inciterende og noget patetisk, noget anstrengende, men også – på en strikte u-kprofessionel måde – en opbyggelig filosofi, som lærer os at se, at tænke, og som kan lære os at omkredse dette "Samme" i selve det sammes dekonstruktion eller afvikling. En afvikling, der er udbrud mod, og en hyldest til den anden, i form af medmennesket. Selv'et er ikke noget primært, men opstår i en tilbagetrækning fra den anden. Og Lévinas' filosofi insisterer på, at vor tilværelse er udlagt som

---

Anmeldelser

---

forhold til den anden; det er en tilstand af ikke-identitet, hvor der findes noget bydende, hvorom ingen begreber kan bruges, men nok det dagligdags ord: ansigtet ... Og bag ansigtet, det han kalder hin-heden. Det guddommelige er det, som i diskursens orden fremtræder som det førstnævnte, uden nogensinde at være blevet nævnt, og som kun er kendeligt som spor.

Det er nok ikke tilfældigt at to vigtige udgivelser om Lévinas er norske. Norsk filosofi har altid haft en spiritualistisk åre, således at en Arne Næss, der begyndte i nærheden af den logiske positivisme, som økofilosof kunne tage dele af Bergsons biologisk inspirerede filosofi til sig. Nordmændene har i deres praktisk-religiøse filosofi ikke været forpligtet af arven efter Kierkegaard, og de kunne ubesværet orientere sig internationalt. Da turen – efter bl.a. Bergson – kom til Lévinas, stod etikere parat, samt forskere og undervisere inden for moralfilosofi, fænomenologi, romanistisk, æstetik, sygeplejens etik osv osv.

Det er der kommet to fine og noget forskellige værker ud af. Den aktive Arne Johan Vetlesen (også kendt fra det udmærkede *Norsk tidsskrift for filosofi*) har redigeret en *Nærhetsetikk*, der samler bidrag af ham selv om Lévinas og dennes forhold til Heidegger, et stort bidrag af Svend Andersen om Løgstrup (som genfindes i Andersens *Løgstrup*, 1995), to bidrag af den flittige emeritus Zygmunt Bauman, der indsætter "det moralske ansvar" hos Lévinas i en postmoderne ramme ("Jo større det moralske ansvaret er, desto svakere er håpet om at det kan

styres via et regelverk", 121), og endelig et bidrag af omsorgs-teoretikeren Per Nortvedt. Det helt igennem lærerige bind rundes af med stor tæft af endnu en afhandling ved redaktøren om Ansiktets betydning ("Tapet av Den andres unikhet betyr ofte tapet også av egen unikhet", 167).

Man aner, at stridspunkterne i det etiske symposium, som bogens bidrag opstod af, er grundproblemerne forståelse, ansvar, asymmetri og norm. Bliver man stående ved fænomenologiske beskrivelser af 'private' eller måske snarere to-menneskelige etiske fænomener? Kan man herfra komme til en moralfilosofisk samtidsdiagnostik? Er det muligt at udlede moralske normer af nærhedsetikken?

I sporet av det uendelige kaldes af redaktørerne Kolstad, Bjørnstad og Aarnes for en "debattbok" om Lévinas. Det er noget misvisende, for de redigerer langt snarere afrundede bidrag til et bredt og facetteret portræt af tænkeren. Det er snarere en blanding af hyldestbog og introduktion. Man giver indblik i de forskellige dele af hans værk (således også hans enlige artikel om æstetik, fra 1948), man placerer ham med grundig selvfølgelighed i specielt den franske filosofis kontekst, men også med sideblik til musik, litteratur og til politik med bl.a. Václav Havel. Lévinas har efterladt spor inden for religion, æstetik, politik, metafysik og etik, og bogen er behageligt ligefrem, instruktiv, grundig og ærlig i sin præsentation af alle disse sider.

Til bunken af læseværdigheder skal føjes

Anmeldelser

Totalitet og uendelighed, det første af mestrens hovedværker på dansk og et filosofisk hovedværk i det hele taget. Det udkom på fransk i 1961 som disputats og sikrede Lévinas en universitetskarriere. Hvad bogens indhold angår, giver Peter Kemp en god oversigt i sin *Lévinas* (1995).

Jeg har to bemærkninger til oversættelsen. Den første er, at den centrale term "production" gengives med opståen. Det er noget uheldigt, fordi det dramatiske 'opstår' leder tanken hen på en hegeliansk fænomenologi eller en nietzscheansk genealogi, hvor veritable transformationsprocesser, ophævelser, sløringer, omdannelser osv. sker, når noget 'opstår', hvilket stadig er inden for en objektiverende optik og antyder distance og rekonstruktion af et hele. Lévinas synes tværtom at tænke "la production" ud fra den reflektive verbalform "se produire" (bl.a. at hænde, ske), der egentlig er så upersonligt som Heideggers "es gibt", men i modsætning til dette altså er reflektivt og har en snært af handling. 'Noget' 'opstår' ikke af noget andet, men det er én og samme betydning, der antager en form i en selvfremførelse ("production"). Det er, hvad Lévinas også kalder "deduktion", idet der herved – "nødvendigt og alligevel ikke analytisk" (T.U., 18) – sker en uddybning, konkretisering eller delvis udtømmelse af denne betydning.

Den anden kommentar går på "être". Dermed gengiver man på filosofernes fransk bl.a. Heideggers "Sein", men også – i ental og specielt flertal – begreber som "ting" og (levende) "væsen". Oversættelsen følger den franske tekst for tæt, når "être" altid skal gengives med "væren". Flertalsformen bli-

ver til den ikke helt mundrette form "væren'er" (T.U., 11). At "la face de l'être ..." bliver "værens ansigt", er noget uheldigt når Lévinas' grundterm, ansigt, er "visage". Den vanskelige term "éclat" gengives udmærket med det højtidelige "stråleglans".

En noget ærgerlig ting er desuden at oversætteren ikke fik taget højde for den liste med en snes ændringer, som den tyske oversætter af værket forelagde Lévinas og fik godkendt (*Totalität und Unendlichkeit*, München: Alber 1987: 448-50).

Oversættelsen er helt igennem hæderlig og konsekvent; noget af Lévinas' knudrede stil er gengivet på en mere ligefrem og imødekommende måde.

De to norske værker om Lévinas er hver på deres måde fortrinlige. Lagt sammen med emeritus Asbjørn Aarnes' Lévinas-oversættelse *Den Annens humanisme* (Oslo: Aschenhoug 1993) og den nyttige indledning og bibliografi deri, og lagt sammen med Manni Cronas med længsel imødesete oversættelse af *Totalité et infini*, er man godt stillet, når man skal i gang med sit øjenåbnende Lévinasstudium.

Michael Rasmussen